

A posztdecens szóhasználatról

KULCSÁR IRINGÓ

„... csak intencionált középpontok vannak.
Nincs más hátra, mint beállni a sorba és értelmezni,
értelmezni, értelmezni.”

A többé-kevésbé kategorikus kijelentésekhez szokott, diszkurzív nyelv- és értelemhasználaton felnőtt olvasó megbirkózik Derridával, Habermas-szal, vagy Lyotard-ral. Mondjuk még azzal csak megbékél valahogy, hogy *A szellemről* tetszik ugyan neki, de a tárgyalt Heidegger-passzusok nemismeretében nem jut tovább (egyelőre) a tetszésnél. De mit tesz, ha nem kimondottan „értő” olvasó, és nem a szakmai érdekeltség vagy kötelességtudat által a kezébe adott műveket forgatja, hanem mondjuk kezébe kerül a *Pompeji*, s abban, „nicsak-nicsak, posztmodern” felkiáltással észrevesz és kézbevesz egynémely írásokat? Még azzal is megbékél, hogy Lyotard *Érdek-es* című írása kissé ... idegen tőle. De mi a helyzet a posztdecens szókinccsel operáló, úgy tűnik, gyakorlati és a legszorosabb értelemben vett szöveg-/ értelem-/ értelmezési lehetőség-dekonstruáló szövegekkel?

Tehát a poszt-tal való küszködés egy lehetséges buktatójáról szeretnék szólni.

Két szövegben szeretném megvizsgálni, hogy a posztdecens, mint a decens szóhasználatot levetkőző – ez esetben igencsak találó e plasztikus metafora –, azon önmagát túltevő szókinccsnek van-e valamilyen lényegbevágó, a szöveg mondanivalója által megkövetelt motivációja, vagy csak a vulgarizálás kedvéért történő, legfeljebb polgárpukkasztónak szánt, félreértelmezett hagyomány-levetkezéséről van-e szó?

A két megvizsgálandó szöveg – Odorics Ferenc: *deKONstruktorálás*, illetve Erdei L. Tamás: *Arról, hogy hogyan beszélünk arról, hogy hogyan beszélünk...*

A dekonstrukció mint a posztmodern viszonyulás alapjául szolgáló módszertani magatartás, mint tudjuk, Derridától ered. Derrida két, 1996 áprilisi tévé interjújának tartalmát leíró cikk így adja vissza Derrida meghatározását:

„A filozófiai szövegek elemzésével Derrida keresi azt a vezérfonalat, amely összeköti a filozófiai világörökséget, szövegtől szövegig vezeti a kutatót, és összefüggő rendszert alkot belőlük. Ennek a hatalmas elemző munkának a módszere a dekonstrukció.” (Szabó Enéh, *Derrida, le déconstructeur*, Pompeji 149. old.)

Tehát a dekonstrukció, mely eredetileg egyrészt „nyelvtani elemzés”, másrészt, mint műszaki és építészeti szakszó „lebontás”, „szétszedés” értelemben használatos, Derridánál a „désédimentation”, „üledéktől való megtakarítás” értelmében megjelenő terminus. A genealógiai anamnézis módszereként megnevezve célja a perifériára tolt (latéralizé) értelem felfedése. Azaz, dekonstrukció, de konstrukció!

A derridai és egyéb dekonstrukciós megközelítések egyre nagyobb elterjedése és a posztmodernségnek részben módszertani attitűdként, részben azonban kulturális/irodalmi/filozófiai divatként való átvétele létrehozza a dekonstrukció kánonját. A probléma annak a hozzáállásnak a keretén belül vetődik fel, amely a dekonstrukciót a rombolás értelmében vett szétszedésként értelmezi. Ez öltheti olyan hozzáállás formáját, amely úgy kívánja meghaladni az elfogadott értelmezés (mely kanonizált, és mivel meghatározott elemeket és referenciapontokat jelöl ki, ezért cenzúrázott olvasat) elutasítását, hogy teljesen új korpuszt hoz létre. Azaz, ahelyett, hogy úgy tekintene a szövegre, mint teljesen újra, egészen más koordináta-rendszerbe írható szövegeket alkot. A posztdecenst úgy tekintem, mint ennek a megközelítésmódnak egy par excellence vulgarizációját, mégpedig az alább kimutatandó ok miatt: öncélúan alkalmaz egy olyan szókinccset, mely semennyire, vagy legalábbis nagyon kevésbé járul hozzá a dekanonizált szövegértelmezéshez.

Tekintsük először az Erdei L. Tamás szövegét.

A középponttalanítás két, a teljes világképet megrázó és megváltoztató eseményének párhuzamba állítását találjuk benne: egyrészt a Kopernikusz – (Galilei) – Kepler – Bruno hármast, másrészt a Heidegger – Gadamer – Derrida hármast. Az első trió a geocentrikus világképet robbantja fel, Galilei végülis azért marad

ki a sorból, mert ő „csupán” megfigyelései igazolását látja Kopernikus elméletében (avagy fordítva), de felfedezésének évében Kepler könyve hozza nyilvánosságra a heliocentrizmus mellett állást foglaló téziseket. A folyamat betetőzője Bruno, akinek „szubverzív gesztusa magát az elméleti konstrukciót dekonstruálja.” (154. old.), kijelentvén: „Mert a Világegyetemben nincs közép és nincs kerület, ellenben, *ha akarod mindenben van közép* és viszont, minden pontot valamely más középpont-hoz viszonyítva egy kerület részének tekinthetünk.” (kiemelés E.L.T.-tól)

A tudományos felfedezések intuitív alapokon való végbemene-teleinek analógiájára, a XX. században megtörténik a megér-tés/értelmezés hagyományos felfogásának középponttalanítása is. Ezek szerint Kopernikus – Heidegger intuitíve fölismeri, hogy „Az értelmezés egzisztenciálisan a megértésen alapul, és nem az utóbbi származik az előbbiből. Az értelmezés nem a megértettek tudomásulvétele, hanem a megértésben kivetített lehetőségek kidolgozása” (*Lét és idő*) – ezen belül pedig a jelentés nem más, mint az értelem egy vonatkozásának kiemelése. Erre alapozva Kepler – Gadamer kidolgozza hermeneutikáját, a megértés elmé-leti tételeivel egyetemben. Ez az egyes számú filozófiai közép-pontesere: objektum-centrikusság helyett Szubjektum-centrikusság, jelesen az értelmező szubjektum önmagát-értelmezése. A kettes számút Bruno – Derrida hajtja végre, ami-kor felszámolja ezt a megértés-elméletet, kihangsúlyozván, hogy a középpont nem hely, hanem funkció, amely állandó jelhelyettesítések játékterétül szolgál, s mint ilyen, változ(tathat)ó. Am e meg-közelítés átkos következménye, vonja le a konklúziót a szerző, hogy „minden nyelv”, „minden szöveg” – metabeszéd, reflexió, retorika. Azaz: a szöveg értelmét a másik szöveg adja, a végtelen-ségig, és ez alól nem lehet kibújni a reflexivitás egyszerű elutasítá-sa által, mert nem lehet megkerülni a szituációt, ha már egyszer belehelyez/t/ked/t/tünk.

Tehát minden szöveg, minden nyelv, minden értelmezés (kérdése) – a hermeneutikai kör végtelen önmaga-farkába-harapása: ez lenne a Derridai örökség.

E diszkurzív középponttalanítás-genealógia keretétül szolgál az előadás-forma által motivált felvezetés, illetve szituációba-helyezés, valamint, természetesen, a pár szavas „búcsú”. A fel-ajánlott és a közönség által elfogadott játék a „heterotextualitás” címszó alatt zajlik, és a beszélő – ő nevezi így magát – saját tevé-kenységét erőszaktételként minősíti.

Majd: „Hallgatósága tehetetlen. Csuklói már az ágy végéhez kötve. Várja az elkerülhetlent. S a szónok nem csekély perverz örömmel hallgatói testéhez nyúl, megerőszakolja figyelmüket. Amint maszkulin pózában tetszelegve ténykedik, (...) Ebben a pillanatban a korpuszok összegabalyodnak, a rétor hermeneutikus kézként transzmutálódva a lágyék körül matat. Nem idegen test többé. A hangzavar elcsitul, egyetlen hang hallatszik. Az ujjak megfeszülnek, majd elernyednek. A behatolás megtörtént.”

A búcsú pedig így hangzik: „Az aktus véget ért, amennyiben a hermeneutikus kéz megszakítja az izgatást, ám korántsem fejeződött be, hiszen kielégülésről szó sincs.”

A tulajdonképpeni szövegtest ép és érthető: mondanivalója kimondottan elfogadható is, a keret által sugallt „többlet” nélkül is. Szóhasználatának motivációja (bár ez csak részlegesen motivál) abban áll, hogy az értelmezési láncok átkos egymásbafordulását mint erőszakot könyvelje el maga a szerző is. Ez esetben a trivialitást motiválja, ha a mondanivalója az, hogy másképp nem tudunk értelmezni, csak ha erőszakot alkalmazunk, illetve, hogy maga az értelmezés állandó és kikerülhetetlen kényszere önmagában erőszak.

Második szövegünk cégéres posztdecens, hisz alcímeinek, avagy strukturális egységeinek a következő címeket választja: 1. Az organizált száj, 2. Az onanizált száj, 3. A vaginalizált száj, 4. A posztorális száj. A szöveg, mely a konstruktív irodalomelmélet világrajöttének hivatalos és nyilvános bejelentése alkalmából hangzott el, arról kíván szólni, korántsem diszkurzív módon, hogy ami van, az (a) szöveg. A szövegen kívül nincs semmi, legfeljebb az interpretáció, de az is szöveg. Tehát minden a nyelven keresztül, benne és általa létezik, ami létezésének valóságát nem kérdőjelezi ugyan meg, de egyértelműen az Én-be, jelesül az onanizált Énbe helyezi. Ez ugyanis egyértelműen szembehelyezkedik az organizált Énnel mint az „igazság normatív, agresszív hangszórójával”. Szembehelyezkedése tehát a hatalmi struktúrák és kánonok által megengedett világolvasat ellen irányul (saját szóhasználat). Csak azáltal van, hogy beszél, értelmez, szöveget hoz létre, minden megszólalása maga a teremtés aktusa. A harmadik fázisban a száj, miután megszülte a konstruktivista irodalomelméletet, kijelenti, hogy ennek léte csak az elegendő ismétlés által biztosítható, illetve az állandó beleszólás, az e név alá besorolt szövegek létrehozása által. Ugyanakkor a nyilvánosság-tétel által a konstruktivista irodalomelmélet az organizált száj fennhatósága alá került, mert „Be lett téve az irodalomtudományi businessbe.”

(174. old.) Mint ilyen, ugyanakkor máris a rajta való túl-levés lehetősége is egyben, a konposzt potencialitása.

Röviden, a konstruktivista megközelítés, amit feltehetőleg maga a szöveg is példáz, a szövegmenti beszélés „tudománya” – a szerző szóhasználatával élve, történése. A hagyomány nem tisztelő elfogadása, amely mindig valamilyen más hagyományt kíván feléleszteni, nem az épp uralkodót. Megközelítése lényegét „nem az állítások szintagmatikus rendje, hanem mondások és hallgatások laza egymásnak dőlése” jellemzi. A konstruktivizmus eme megnyilatkozása eddigelé elfogadható is lenne: ne engedjük magunkat beszűkítettetni, legyünk – ami programjukban megjelenik.

Mivel nem szeretnék minden egyes vulgáris és közönséges szókapcsolatot idézni, ezért taláalomra álljon itt csupán néhány: „Az onanizálódó száj nem úgy áll, mint a refallikus száj.” „Az előttem fekvő korpuszt posztuterénné, posztvaginálissá teszem.(...) Szülői szerepemet teljesítettem, így most devaginalizálódok, szörtelenedek, leszek csupaszáj.” (mondja a világrasegítés aktusakor). „Élvezi, ízleli a szöveget, (mármint a konstruktivista szövegértelmező – az én megjegyzésem) végigsimít rajta, végigsimít magán. Utánajár a hajlatoknak. Ha kell verejték, ha kell ondó. A konstruktor élvezve mondó. *Mondanizáló*. Ez az irodalmi szex: a mondanizálódó test, a *mondódó* korpusz.” (kiemelés a szerzőtől).

A vulgáris szókinccset használó szövegrészek egyetlen funkciója, úgy tűnik, az, hogy egy bizonyos analógiás rendszerbe helyezze a szöveg (mint olyan) történéseit. Plasztikusan ábrázolja a szöveg eredetét, létrejöttének körülményeit stb. Nem ábrázolja-e ugyanakkor használóit is e leírás? De, amennyiben minden szöveg érdekessége elsődlegesen abban áll, hogy a szerző hangja szól ki mögüle.

Végülis e szöveg teljes mértékben öncélúan közönségeskedik. Az egyetlen ésszerű és elfogadható magyarázatot ugyanakkor úgy tűnik a szerző is megadta már, kijelentvén: „Mindent megtehetek a szöveggel, amit megengedek magamnak.” („Amint megengednek nekem a hagyományaim.”) – P., 176. old.

Összevetve a két szöveget, illetve különböző „poszt-lapokat” tallózva, az embernek az az érzése támad, hogy már-már kultusza keletkezik a hangsúlyosan nemi értelemmel bíró szóhasználatnak, mely azonban ezt nem tudja motiválni semmivel, csak a „bátorsággal” – melyet adott esetben liberális hozzáállásnak is titulálhat –, hogy a nemi aktusokat és -szerveket megnevező szavakat papírra meri vetni, s ezáltal szentségüktől és intimitásuktól

megfosztva lobogtatja őket. (A „csúnya” szavak leírt formája iránti kíváncsiság minden gyerekben ott van, de általában legkésőbb 14 éves korban egészen elmúlik az írott trivialitás igénye.)

Szeretném hangsúlyozni, hogy a jelenséget nem pusztán prüdériából utasítom és ítélem el. Sokkal inkább azért, mert egy rosszul értelmezett hagyomány-, vagy mondjuk hatalom-elutasítási formának találom, mellyel nem az a baj, hogy ki mer mondani dolgokat és szavakat, hanem az, hogy ennek semmi egyéb üzenetet nem tud tulajdonítani, mint magát ezt a kimondást. Ráadásul nyilvánossá és általánosan lenyeltté téve önmagát, nyilvánosként kezel dolgokat, melyeknek semmi közük a nyilvánossághoz.

Tehát trivialitása számomra nem közvetít egyebet, mint hogy a legmegalázóbb erőszakot, a nemi erőszakot teszi elfogadottá és mérvadóvá minden (emberkénti és szöveg-) értelmezésünk tekintetében ezzel a fajta performatív szóhasználattal. (Ennek elég elokvens példái a szintén posztdecens, lokális transzközép irodalom egyes megnyilvánulásai, a verbális nemi erőszak remekművei. – Tisztelet a kivételnek! –)

A derridai felfogással való rokonság keresése szövegeink esetében azzal motiválható, hogy az Erdei-szöveg Derrida megközelítésmódjának tárgyalása által pozicionálja magát a derridai hagyománnyal szemben, míg az Odorics-szöveg a dekonstrukció zászlaja alatt jelenik meg, ezt az írás címében és tárgyában is kihangsúlyozva.

Amennyiben elfogadjuk, hogy a dekonstrukciónak mint módszernek a célja egy, a hagyományos értelmezések lerakódásaitól mentes rendszernek a feltárása, illetve megalkotása, annyiban a posztdecens szóhasználat egy olyan vulgárkonstrukció létrehozását propagálja, melynek a hagyomány elutasítása egyenértékű - diszkurzivitása mellett - nyelvezetének elutasításával.

A hordalékoktól való megszabadítás, a szöveg eredeti értelmének felfedése és érvényesülni-hagyása minden dogmatizált olvasat elleni tiltakozásként és új olvasatok létrehozásaként felveti a kérdést, hogy az itt tárgyalt szövegek esetében ez az új olvasat, mely az irodalmi, illetve filozófiai korpuszra, mint egységre utal, milyen metaforika használata által teszi ezt, illetve egyáltalán képes-e új olvasatot nyújtani? Másrészt, amennyiben az értelmezés beépülése a szövegbe szervesen hozzátartozik annak értelméhez, felvetődik a kérdés, hogy milyen értelmezést kíván beépíteni a posztdecens az általa tárgyalt korpuszokba, illetve milyen értelembeli többletet tud beépíteni az ő szövegeibe egy tetszőleges olvasó?

Részemről nem látom a posztdecens szóhasználat más értelmes magyarázatát, mint hogy a szövegen és egy hagyományosan decens szóhasználatához szokott értelmezőn is erőszakot téve akarja önmaga poszt-ságát tanúsítani. Hogy róla – mint éppen most szólóként/ megszólalóként/ íróként jelenlevőről – a „poszt” milyen utótagja mondható a „decensen” kívül, az számomra talány.

Referenciaindólisták

1. Odorics Ferenc: *deKONstruk-orálás*, in: *Pompeji*, 1993, 3–4.
2. Erdei L. Tamás: *Arról, hogy hogyan beszélünk arról, hogy hogyan beszélünk...*, in.: *Pompeji*, 1996, 2.
3. Szabó Enéh: *Derrida, le déconstructeur*, in: *Pompeji*, 1996, 2.